

27792

HÄLSINGLAND

Landsmåls- och Folkminnesarkivet
Uppsala

Arbrå

20/8 1969

Nordin, Per, 1969

Svar på ULMA:s frågelista M 24 Folkminnen
rörande höstarbete. Tröskning och malning

5 bl.4:o

27792

Höstarbete, Tröskning. och MalningI. Höstarbete, träda, röjning.

I Arbrå, där rågodlingen aldrig haft någon dominerande ställning som gröda utan med få undantag endast odlats för det egna hushållets behov, är det ont om speciella benämningar vid sådd och sjukörd av råg. För 100- 200 år sedan odlades ju rågen på svedjeland i stor utsträckning vilken odling nog var mera romantisk om man räknade hela förloppet med fällning av skogen, bränning av fallet med sin nattliga eldvakter borta i skogsmarker, där sång och saga inte var långt borta, då folk kunde både se och höra mystiska saker.

Den rätta såningsdagen för rågen ansågs vara den 16 augusti, att det skulle förekomma dagar då det skulle vara olyckligt att så har jag inte hört. Att den nya rågon grodde fortare och gav bättre skörd var nog allmän åsikt.

Trädesbruket. När det gällde att köra trädan för att bekämpa ogräset ansågs förr liksom nu att det var mest effektivt att köra vid starkt solsken, då rätterna borde torka och dö; var det nära sådden och det var mycket tørt, ansågs det klokt att harva om natten, om det var mycket dagg, "råmen" (fukten) skulle då blandas in i mul-len.

ULMA 27792. Per Nordin. 1969
HLS. ARBRÅ
Frågl. M 24

Någon viss dag för röjning av ängar har inte förekommit, det blev tiderna mellan sådd och skörd ssamt på hösten medan man väntade på att säden skulle mogna. Savningstiden var bra för röjning, då återväxten blev mindre - "kråkneane" (kråknedan) skulle vara bra röjningstid, det var några dagar på hösten, vilka kommer jag inte ihåg.) Något kuckel med yxorna förkom inte.

Om någon bonde lämnade ute på åkrarna efter avslutat höstarbete ansågs han för en slarver, som troligen inte kom att klara sig ekonomiskt.

II. Tröskning och malning.

När började man tröskningen? Som förut sagts odlades förr inte i större mängd än som åtgick i det egna hushållet samt på de större hemmanen möjligen så det räckte som dagavlöning till de torpare och andra som gjorde dagsverken på gården, var nog i de flesta fall förråden tomma på hösten vid tiden för rågskörden, vilket gjorde att slagorha kommo i gång så snart någen var skördad och torr så pass att den gick att tröska, det hände även att det inte gick att vänta ens så länge utan rågen måste i bastun för tork för att kunna malas. På så sätt kunde "Olof ge kaka" även i södra Norrland.

Av grödan tröskades rågen sålunda först, av skäl enligt ovan. Ganska långt tillbaka, mer än 100 år sedan, var det rådan då endast rågen som tröskades med slaga (undantag fanns förstås), råghalmen

Lista M 24

skulle ju användas som sänghalm samt för att tillverka band till både lin- och sädeskärvar. Den övriga grödan tröskades på några mer eller mindre enkla tröskverk eller tröskbult, drivna av små vattenhjul i bäckarna och åarna, som Arbrå socken var så rik på.

Den tid då all tröskning var slagtröskning vandrade folk från Dalarna, både masar och kullor, över till Hälsingland för detta arbete.

När borde man ha slutat tröskningen? Under den tid då all säd tröskades med slaga, fortsattes tröskningen in på nya året jan-febr. då det var som kallast 20-30 gr. var säden som mest lättröskad. Mellan jul och trettondagen tröskades det inte. Att det fanns dagar då det inte var bra att tröska minns ingen här i trakten.

Att tröskdagarna var långa, inte minst för de vandrande dalfolket, har det berättats, -dock troligen inte kl 2 på natten, men kl 4 var nog vanlig tid. - Det berättas om två dalkarlar som voro på tröskning någonstans Hälsingland, att bonden i gården, som var en spjuver, förde fram moraklockan när denna var 10 på kvällen till kl 2, masarna hade då sovit i 2 timmar. Någon egen klocka hade de inte och kunde inte tro annat än att klockan verkligen var 2, då de var vana att gå till logen. - De fingo som vanligt en sup och en rågbrödsskiva, tände sin lykta trevade i väg genom natten mot logen. Slagorna gingo

för fullt, hur länge visste de inte, men tyckte det borde lysa av dagen snart. En masarna krokade upp en lucka och tittade ut: inte en aning av dag, Slagorna gingo ännu någon timme, så höllo de upp och en av tröskarna gick ut för att om möjligt få se en aning av dawningen. På klingande daldialekt frågade den andre tröskaren: ser du dagen broder? Svaret blev: den har du sett och ser den aldrig mer.

Att tröskningsarbetet räknades som särskilt hårt, har jag inte hört, det arbetet räknades nog inte tyngre än annat jordbruksarbete, de långa arbetsdagarna måste dock ha varit påfrestande.

Angående sporrande traktering var det nog olika om honden i fråga var snål eller generös. Tiden innan kaffet kom i bruk i bondgårdarna i Norrland, var den stående trakteringen strax arbetsfolket voro uppstigna ur sänghalmen en sup, större eller mindre samt en mjuk rågbrödsskiva som tilltugg.

Några rituelle² förehavande² i samband med tröskning har jag inte hört talas om. Något om "bulten" och lyktgröt jag heller inte något om, trots att jag själv varit med och tröskat råg med slaga. Det var då fråga om små kvantiteter till "band" vid linstrykning samt i min tidigaste ~~barndom~~ ungdom, ~~och~~ även till band för kärvar, ,då man tröskade korn med lie.

11
skivtår (R)

5

Landsarkivets frågelista M 24

Mer än två slagor i gång har jag inte varit med om. Att folk kunde hålla takten vid tröskning med både två, tre och fyra slagor vet jag, men då tarvades det folk med lång träning.

Av alla uppteckningar på sid. 3 i föreliggande frågelista är inget i dag känt i Arbrå socken.

ULMA 27792. Per Nordin. 1969
HLS. ARBRÅ
Frgl. M 24